

DIZARTRIYA NUQSONIDA BOLA RUHIYATI

Yoqubova Sadoqat Otaxonovna

1-son DMTT logopedi. Xorazm viloyati Shovot tumani.

Rahimova Dilfuza Nurmetovna

8 – son DMTT logopedi

Annotatsiya: Dizartriya, bu nutqni shakllantirish va ijro etish jarayonida muammolarni keltirib chiqaradigan holat bo'lib, u asosan motor funktsiyalarining buzilishi bilan bog'liq. Dizartriya nutq nuqsoniga ega bo'lgan bolalarda nutqning aniq va tushunarli bo'lmasligi, so'zlarni to'g'ri talaffuz qilishda qiyinchiliklar va ovozning tonalligi, kuchi va ritmida muammolar mavjud. Ushbu muammo bolalarning ijtimoiy, akademik va psixologik rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Kalit so'zlar: texnologiyalar, innovatsion usullar, multimedia, interaktiv o'yinlar, virtual haqiqat, nutq rivojlantirish, ijtimoiy rivojlanish, psixologik rivojlanish, motivatsiya, kommunikativ ko'nikmalar, terapevtik yondashuvlar, dizartriya, nutq nuqsoni.

KIRISH

So'nggi yillardagi eng dolzarb muammolardan biri bu turli xil psixologik nuqsoniga ega bo'lgan bolalar sonining ko'payishidir. Ular orasida juda keng tarqalgan buzilish dizartriya psixologikning fonetik tomonining buzilishi, bu markaziy asab tizimining organik shikastlanishi natijasida yuzaga keladi. Ushbu buzilish sodir bo'lganda, nutqning motor mexanizmi buziladi. 20-asr adabiyotlarida “Dizartriya” tushunchasi “og'izdagi bo'tqa” kabi noaniq tarzda tashkil etilgan psixologikning buzilishi deb tarjima qilingan. Dizartriya logopedik amaliyotda uchraydigan eng ko'p tarqalgan nutq buzilishlaridan biridir.

ASOSIY QISM

Dizartriyali bolalar bilan korreksion ish mazmuni va diagnostika muammolari nazariy jihatdan ham, amaliy jihatdan ham yetarlicha ishlab chiqilmaganligi adabiyotlar taxlilida o'z isbotini topdi. Dizartriyadagi murakkab psixologik buzilish tizimi korreksion tadbirlarni o'tkazish va tashkil etishda kompleks yondashuvni talab etishi mualliflar ishlarida bayon etilgan dizartriya ko'p hollarda ya'ni 80-90% hollarda BSF (bolalar serebral falaji) bilan birga keladi. Dizartriyada shikastlanganlar qanchalik miya o'qiga yaqin joylashganiga qarab falajlik shunchalik keng tarqalganligini ko'rish mumkin. Uzunchoq miya moddasi shikastlanganda (ensefalit, glial shish) jarangsiz bog'liq ovoz va so'zlarni “yutib” talaffuz qilish kuzatiladi. Bu albatta bulbar dizartriyaning og'ir ko'rinishi hisoblanadi va psevdobulbar dizartriyaning ayrim belgilari bilan kombinatsiyalashgan ko'rinishi hisoblanadi. Ko'p jihatdan bu nuqsonni bartaraf etish falajlikni tuzatishga qaratilgan massaj va artikulyatsion mashqlar hamda

nafas mashqlarini yo'lga qo'yish lozim. Umuman olganda bunday bolalarda to'g'ri nafas olishni yo'lga qo'yish orqali nuqsonni ancha yumshatish mumkin.

Dizartriyaning har bir turida har xil yondashish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Kanallarni neyrofonetik tekshirish ishlari shuni ko'rsatadiki, alohida guruh muskullarining falajlanishi bo'shashgan falaji tovushlarni talaffuz qilishdagi ayrim buzilishlarga namoyon bo'ladi Dizartriya muammosining chuqurligi va murakkabligi, birinchi navbatda, nutqning rivojlanish darajasi va asosiy kognitiv funktsiyalarning rivojlanish darajasi, shuningdek, intellektual rivojlanish darajasi bilan bevosita bog'liqlik mavjudligidadir. Boshqacha aytganda, nutqida nuqsoni bo'lgan bola savodxonlik va yozishni o'zlashtirishda jiddiy qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin, diqqat va tafakkur, tasavvur va idrok, xotira rivojlanishi bilan bog'liq muammolarga duch kelishi mumkin.

Dizartriyaning psixologiya va nutq kamchiliklari.

Shu munosabat bilan psixologik nuqsoni natijasida kelib chiqadigan birlamchi va ikkilamchi muommalarni qo'shimcha o'rganish, shuningdek, ularni bartaraf etish va korreksion usullarini ishlab chiqish zarurati tug'iladi. So'nggi yillarda dizartriyaning keng tarqalganligi sababli ushbu nutq nuqsoni boyicha nazariy va amaliy tadqiqotlar ko'plab olib borilmoqda va uning korreksiyasi boyicha logopedik ish tizimi ko'plab olimlar tomonidan ishlab chiqilmoqda. M.B.Yedinova, K.A. Semenova, E.M. Mastyukova, E.F. Arhipova, G.V. Chirkina va boshqalar ushbu nutq nuqsonini bartaraf etish yo'llarini korsatib o'tishgan. Dizatrik bolalar bilan olib boriladigan korreksion-logopedik ishlarning vazifasi bo'ladi. 1.Tovushlarning to'g'ri talaffuzini o'rgatish; 2.Nutq kommunikatsiyasi rivojlantirish; 3.Motivatsiyani rivojlantirish, o'z-o'ziga ishonchni shakllantirish; 4. Differensial eshitish idrokini shakllantirish; 5.Ko'ruv-knestik tuyg'usini shakllantirish; 6. Korreksion ishni bosqichma-bosqich tashkil etish; 7. Murakkab buzilishlarda tovushlarni tushunarli holatga keltirish.

Nuqsoniga ega bolalarda tovushlarni ajratishda qiyinchiliklar uchraydi, bu esa nutqning tovush tomonini rivojlanishiga o'z ta'sirini ko'rsatadi. Bular yana ikkilamchi nuqson sifatida tovushlarni talaffuz qilishga ham o'z ta'sirini ko'rsatadi. Bunday bolalar nutqidagi kamchiliklar, artikulyatsion apparat kamchiliklari asosida tovush talaffuz funksiyasi to'liq bajarilmasligi natijasida fonematik qabul qilishga birinchi o'rinda ta'sir qilib, uning shakllanishiga yo'l qo'ymaydi. Qanchalik tovushlarni talaffuz qilishda tayanch kam bo'lsa shunchalik fonetik namunalarni shakllanishiga sharoit bo'ladi. Fonematik eshitishning shakllanishi to'g'ri bolaning nutq tomonlarini hammasiga ta'sir qiladi, bolaning umumiy rivojlanishiga bog'liq bo'ladi. NTR li bolalarda diqqat-e'tibor xatolari butun ish davomida qatnashadi va doimo mustaqil e'tibor qilinmaydi va yo'qotilmaydi. Xatolar fe'li va ularning o'z vaqtida bo'linishi me'yordan sifatli farqlanadi.Nutqi rivojlanmagan bolalarning erkin diqqat-e'tiborning xususiyatlari chalg'itish xarakterida namoyon bo'ladi. Nutqi sog' bolalar uchun "tajriba

o'tkazuvchiga "faoliyati jarayonida chalg'itish intilish xarakterli (bolalar tajriba o'tkazuvchiga qarab u yoki bu vazifani to'g'ri yoki noto'g'ri bajarishganini uning ta'siridan aniqlashga xarakat qilishadi), nutqida ko'rinishlari bo'ladi:"derazaga qaradi(atrofga)", "vaziga bilan bog'liq bo'lmagan xarakatlarni amalga oshiradi". Nutqi og'ir buzilgan bolalarda erkin diqqat -e'tiborining past darajadaligi ularning shakllanganligiga yoki faoliyat tuzilishining buzilishiga olib keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Akimenko V.M. “Yangi logopedik texnologiyalari.” Rostov n/d.: Feniks, 2008.- 234 p.
2. Arkhipova E.F. Dizatriya uchun logopedik massaj. M.: AST: A Strel, 2008 yil.
3. Arkhipova E.F. Dizatriyali bolalarda logopedik ishning oziga xos xususiyatlari. // korreksion pedagogika. - № 1.-2004. – 36-42 b.
4. Arkhipova E.F. Bolalarda miyachali dizatriya, M.: AST: Astrel, 2007.